

SPONE MEĐUNARODNOG I UPOREDNOG PRAVA

Vida Čok, *Spone međunarodnog i uporednog prava – Primeri iz oblasti ljudskih prava*, Službeni glasnik, Beogradski centar za ljudska prava i CUPS, Beograd, 2010.

„Ni u stranoj ni u domaćoj, jugoslovenskoj pravnoj teoriji nije prestalo da bude predmet rasprava to da li je uporedno pravo posebna, samostalna nauka, među ostalim pravnim naukama, ili je uporedno pravo jedinstveni metod istraživanja... Uzajamni uticaj uporednog i međunarodnog prava danas postoji, deluje i izražava se u određenim pojavnim oblicima. Neke od tih oblika, sa činocima koji pomenute oblike uslovljavaju, možemo smatrati jednom od osobenosti savremenog sveta.” Ovim stavovima u svom prvom radu, u prvom delu svoje knjige, dr Vida Čok ne samo da nas uvodi u odgovor na pitanje odnosa međunarodnog i uporednog prava kroz primere iz oblasti ljudskih prava, kako i sama kaže u naslovu, već nas upoznaje i sa delom svog naučnog opusa ostvarenog u poslednjih pedeset godina. Autorka je sačinila izbor svojih objavljenih tekstova koji odgovara trenutku objavljivanja ove zbirke, kao i autorkinim posebnim aktuelnim interesovanjima. Reč je o pravu ljudskih prava kojem je dala naročiti doprinos – kako kaže prof. dr Vojin Dimitrijević u predgovoru – svojim delom *Pravo na državljanstvo* objavljenim 1999. godine.

Pregled poglavlja ove knjige pokazuje glavne predmete interesovanja ove autorke u njenom radnom veku, i to: međunarodno i uporedno pravo, pravo na državljanstvo, ljudska prava, javno informisanje i životna sredina.

Na samom početku knjige autorka se bavi pitanjem da li je „uporedno pravo, jednako kao i međunarodno, posebna pravna nauka”, kao i da li postoji njihov uzajamni uticaj u procesu daljeg razvoja svake od tih pravnih nauka. Da bi to objasnila autorka u više tekstova govori o uporednom pravu, govoreći o predmetu uporednog prava, metodi, kao i njegovom mestu u legislativnoj delatnosti Ujedinjenih nacija. Posebno mesto u ovom delu knjige imaju tekstovi o evropskoj integraciji i Evropskoj uniji, kao i ulozi međunarodnog i uporednog prava u izgradnji i primeni pravnog sistema Unije. Polazeći od stava da „uporedno pravo nas ne podučava samo o sadržini stranog prava, već i o načinu na koji treba da budu integrisana u naš pravni poredak saznanja koja možemo steći iz nama stranog pravnog sistema”, autorka nam to prikazuje kroz tekstove o saradnji komunitarnog prava i prava država članica, kao i usklađivanju prava u sistemu Evropske zajednice. Ipak se na kraju pita – da li Evropa predstavlja izazov uporednom pravu, nisu li to novi temelji uporednog prava kao i izraz njegovog postepenog razvoja?

U drugom poglavlju autorka se bavi *pravom na državljanstvo*. Imajući u vidu da je visoko cenjena kao autorka knjige o pravu na državljanstvo, ovi tekstovi predstavljaju uvod u tu knjigu kao i njenu dopunu. Pored opšteg pogleda na pravo na državljanstvo dat je i odnos države i državljanstva; pravo na državljanstvo i Ujedinjene nacije; Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima i državljanstvo; državljanstvo u savremenoj Evropi;

dvojno državljanstvo i apatridi. Na kraju zaključuje da državljanstvo ostaje pitanje vezano za državu, za vlast subjekata nadležnih da o njemu odlučuju. Ove pravne kategorije predstavljaju bitna merila priznavanja ljudskih prava i mogućnosti njihovih ostvarivanja u konkretnoj državi. U kom pravcu će se razvijati taj deo međunarodnog prava u bitnoj meri zavisi od razvoja međunarodnih odnosa u svetu i „pristajanja” država na činjenicu da bi državljanstvo svakog čoveka, kao osnova njegovog pravnog položaja, trebalo da ima prednost pred svakom drugom politikom.

Naslov trećeg poglavlja *Ljudska prava – status, ravnopravnost, diskriminacija, zaštita*, govori o tome da se odnosi na pojedina ljudska prava, i to: pravo deteta, status omladine, ravnopravnost žena, rasnu diskriminaciju, manjine i izbeglice, kao i odnos ljudskih prava i međunarodnog humanitarnog prava.

Sagledavajući ovaj deo knjige izvlačimo zaključke da ni raznovrsnost tema kojima se autorka bavila u ovom delu, kao ni godine u kojima je objavljivala pojedine radove (1963–2006) ne umanjuju ni studioznost niti aktuelnost tekstova. Iz svih tih tekstova može se videti da se autorka podjednako zalaže kako za zaštitu dece, omladine i žena, tako i za status izbeglica i državljanstvo, manjine i njihova prava, i primenu prava – humanitarnog prava u vremenima rata i ratnih sukoba. Istraživanja za ove teme vršena su sa stanovišta unutrašnjeg, uporednog i međunarodnog prava. Svi ovi radovi objavljeni su kako u jugoslovenskim tako i u svetskim uglednim časopisima, što govori da je autorka uspeła da postavi solidne naučne pretpostavke i zadrži visok nivo objektivnog i kritičkog pristupa.

U poglavlju o *informisanju* obrađuju se određene pojave vezane za javno informisanje posmatrano sa stanovišta prava. Značaj javnog informisanja za savremeno društvo nesporno je veliki. Ono se ostvaruje kao organizovana delatnost za koju je društvo posebno zainteresovano i ta zainteresovanost se izražava i u pravnom vidu javnog informisanja. Imajući ovo u vidu, autorka ovoj temi posvećuje jedno poglavlje i bavi se kako pravnim vidom stvaranja i kretanja informacija, tako i javnošću i dostupnošću informacija kroz pravnu teoriju i zakonodavstvo. Poseban deo ovog poglavlja posvećen je govoru mržnje kao ugrožavanju ljudskih prava. I na kraju autorka zaključuje da je „oblast javnog informisanja po svojoj prirodi veoma složena, po mogućnosti istraživanja interdisciplinarna, po mnoštvu problema gotovo neiscrpna”. Stvaranje i kretanje informacija danas se pojavljuje kao društveni odnos koji u znatnoj meri utiče na sve procese koji se zbivaju u svetu, a i samo javno informisanje se pod uticajem tih procesa menja.

Naučna saznanja o globalnoj ugroženosti životne sredine, koju često izaziva čovek svojom delatnošću, podstiču nastojanja da se stvori svojevrсни pravni sistem za zaštitu životne sredine, i to međunarodnog pravnog režima životne sredine. Ova važna oblast našla je svoje mesto i u radovima autorke, pa i u ovoj knjizi ona govori o pravu i zaštiti životne sredine u kojoj živi čovek, međunarodnom pristupu u pravima i obavezama u oblasti životne sredine, pravu čoveka na životnu sredinu i pravu na razvoj. Na kraju ovog

poglavlja autorka nas upoznaje sa informacijama i informisanjem koje se odnosi na životnu sredinu u međunarodnom i komunitarnom pravu, kao i sa kodifikovanim pravilima o celovitom sprečavanju i kontroli zagađivanja. Poslednje strane ove knjige posvećene su značaju sprečavanja zagađivanja životne sredine za Republiku Srbiju.

„Izvori međunarodnog prava i drugi dokumenti relevantni za pravo na životnu sredinu i pravo na razvoj, dozvoljavaju zaključak da je reč o procesu razvoja prava uopšte i međunarodnog posebno, u jednom veoma važnom segmentu savremenog života”, zaključuje autorka.

* * *

Prilozi u ovoj knjizi, kako u predgovoru kaže prof. dr Vojin Dimitrijević, mogu nekome izgledati kao svedočenje o ranijim vremenima i o istorijskom razvoju nauke kojom se dr Vida Čok bavila – ali su tako izabrani da pokažu kako su neka pitanja, i pored privida da su rešena, ostala i danas na dnevnom redu.

Po mišljenju stručnjaka, posebno poglavlja o pravu na državljanstvo, slobodi informisanja i manjinskim pravima – predstavljaju najviši domet naše pravne nauke u ovoj teškoj i složenoj oblasti. Ova konstatacija čini svojevrsnu preporuku da se ova knjiga nađe u rukama svih onih koji se bave pitanjima međunarodnog prava i međunarodnih odnosa.

Gordana TERZIĆ